

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-19>

**ON THE PROPER IMPLEMENTATION
OF PROVISIONS REGARDING VULNERABLE CONSUMERS
UNDER DIRECTIVE 2005/29/EU**

**ДО ПИТАННЯ ПРО НАЛЕЖНУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ
ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО ВРАЗЛИВИХ СПОЖИВАЧІВ
ВІДПОВІДНО ДО ДИРЕКТИВИ 2005/29/ЄС**

Pozhodzhuk R. V.

*Ph.D. in Law, Senior researcher,
Chief consultant of the Main Legal
Department of the Secretariat
of the Verkhovna Rada of Ukraine,
Doctoral student,
Academician F. H. Burchak Scientific
Research Institute of Private Law
and Entrepreneurship of National
Academy of Law Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Походжук Р. В.

*кандидат юридичних наук,
старший дослідник,
головний консультант
Головного юридичного управління
Апарату Верховної Ради України,
докторант,
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії
правових наук України
м. Київ, Україна*

Як відомо, поняття споживач охоплює фізичних осіб, які мають різноманітні потреби, наділені різними здібностями, перебувають у неоднорідному матеріальному становищі, мають різні життєві обставини тощо. Зазначені відмінності фізичних осіб у певних випадках можуть призводити до різного ступеня вразливості споживачів, а відтак, вимагають більш виваженого підходу до захисту цих споживачів. Зазвичай, окремі групи споживачів, які є особливо сприйнятливі як учасники споживчих правовідносин, визнаються вразливими споживачами.

У контексті євроінтеграційних прагнень України доцільно звернути увагу на визначення вразливого споживача відповідно Директиви Європейського Парламенту і Ради № 2005/29/ЄС від 11 травня 2005 року стосовно недобросовісних комерційних практик бізнесу щодо споживачів на внутрішньому ринку та внесення змін до Директиви Ради 84/450/ЄЕС, директив Європейського Парламенту і Ради 97/7/ЄС, 98/27/ЄС та 2002/65/ЄС та Регламенту Європейського Парламенту і Ради

(ЄС) № 2006/2004 («Директива про недобросовісні комерційні практики») (далі – Директива № 2005/29/ЄС). Так, Директива № 2005/29/ЄС, як виняток із загальних її положень, поряд із пересічним споживачем визначає також вразливих споживачів, яким повинен забезпечуватися вищий рівень захисту, ніж пересічному споживачу.

Відповідно до параграфу 3 статті 5 Директиви № 2005/29/ЄС комерційні практики, які можуть суттєво спотворити економічну поведінку лише чітко визначеної групи споживачів, які є особливо вразливими до таких практик або щодо базового продукту через їхні розумові або фізичні вади, вік або довірливість у спосіб, який торговець, як очікується, міг би обґрунтовано передбачити, слід оцінювати з точки зору пересічного члена такої групи [1]. Наведене положення фактично визначає фізичних осіб – споживачів вразливими, внаслідок їх таких особистісних характеристик: 1) вік; 2) довірливість; 3) фізичні вади; 4) розумові вади.

Водночас згідно з декларацією 19 преамбули Директиви № 2005/29/ЄС якщо певні характеристики, такі як вік, фізична чи розумова вада чи довірливість, роблять споживачів особливо сприйнятливими до комерційної практики або до продукту, що лежить в основі, а економічна поведінка лише таких споживачів може бути спотворена цією практикою таким чином, що торговець може розумно передбачити це, доречно забезпечити, щоб вони були належним чином захищені шляхом оцінки практики з точки зору пересічного члена цієї групи [1]. Тобто декларація 19 преамбули додатково роз'яснює тлумачення статті 5 (3) Директиви № 2005/29/ЄС та містить невичерпний перелік характеристик, які роблять споживача «особливо сприйнятливим». При цьому особисті характеристики також доповнюються умовою щодо можливості торговця розумно передбачити таку вразливість. Це безумовно свідчить про гнучкість категорії «вразливі споживачі», однак основною базою для його визначення є вік, довірливість, фізичні та розумові вади. Водночас слід враховувати, що декларація 19 преамбули Директиви 2005/29/ЄС, внаслідок свого розміщення в преамбулі немає обов'язкової сили, однак може застосовуватися для роз'яснення змісту норми згаданої Директиви.

У Законі України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ також згадуються вразливі споживачі. Так, у частині другій статті 19 зокрема вказано, що: «Підприємницька практика, яка істотно спотворює або може істотно спотворити економічну поведінку лише чітко визначеної (окремої) групи споживачів, особливо вразливих до такої діяльності через їх розумові або фізичні вади, вік чи довірливість, у разі якщо продавець мав об'єктивну можливість передбачити їх

поведінку та особливості, має оцінюватися з точки зору середньостатистичного представника такої групи, а також з урахуванням припущення, що, зважаючи на викладені обставини, можливість здійснити свідомий і компетентний вибір відсутня і споживач помиляється при вчиненні правочину щодо обставин, які мають істотне значення» [2]. Наведена конкретизація вразливих споживачів у контексті недобросовісних комерційних практик є вдалою, оскільки передає ту концепцію, що закладена в Директиві № 2005/29/ЄС та загалом окреслює основні категорії вразливих споживачів.

При цьому у Законі України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 № 3153-IX (далі – Закон про ЗПС) щодо недобросовісних комерційних практик вразливим споживачам присвячено статтю 25 такого змісту:

«Стаття 25. Вимоги щодо вразливих категорій споживачів

1. Комерційна практика суб'єкта господарювання щодо окремих груп споживачів, які є вразливими через вік, вади розумового або фізичного розвитку, повинна враховувати:

1) особливі характеристики такої групи споживачів;

2) високу ймовірність здійснення споживачами такої групи несвідомого вибору або допущення помилки під час вчинення правочину щодо обставин, які мають істотне значення.

2. Якщо суб'єкт господарювання під час здійснення господарської діяльності не враховує вимоги частини першої цієї статті, вважається, що він свідомо провадить нечесну комерційну практику стосовно вразливих груп споживачів.

3. Зазначені вимоги не стосуються правомірної рекламної діяльності, зокрема з використанням висловів, які не повинні сприйматися буквально [3].

Наведена стаття покликана імплементувати Директиву № 2005/29/ЄС, однак виникає питання, чому у цій статті не відображено таку характеристику вразливості, як «довірливість», яка міститься у нині чинному Законі України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. При цьому неоднозначною є вказівка на «вади розумового чи фізичного розвитку» (тобто прив'язка йде саме до розвитку), хоча і згадана Директива і чинний Закон України «Про захист прав споживачів» оперують словосполученням «розумові або фізичні вади». За таких обставин можна говорити про неврахування вимог частини третьої статті 22 Конституції України, за якою при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження

змісту та обсягу існуючих прав і свобод. До того ж можна констатувати про неповноту імплементації положень Директиви № 2005/29/ЄС.

Відтак, з метою дотримання вимог Конституції України та належної імплементації положень Директиви № 2005/29/ЄС пропонуємо у частині першій статті 25 Закону про ЗПС слова *«які є вразливими через вік, вади розумового або фізичного розвитку»* замінити словами *«які є вразливими через вік, довірливість, розумові або фізичні вади»*.

Література:

1. Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005L0029> (accessed: 25.10.2023).

2. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1023-12#Text> (дата звернення 26.10.2023).

3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 10.06.2023 № 3153-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/3153-20#Text> (дата звернення 26.10.2023).